

“İş Etiği”nin Akademik Örüntüsü Nasıl Geliyor? Türkiye’deki Akademik Çalışmalar Üzerine Bir Araştırma

Erdal AKDEVE
erdal.akdeve@ybu.edu.tr

Mehmet Ali KÖSEOĞLU
mehmet.koseoglu@minotstateu.edu

How Does the Academic Pattern of Business Ethics Progress? A Study on Academic Studies in Turkey

Abstract

This study investigates how academic studies in the field of business ethics in Turkey have a pattern. In this respect, master theses and doctoral dissertations prepared at universities in Turkey are assessed using bibliometric method. In the light of the data obtained, results found out are following: i) theses and dissertations’ distributions by years have decreased in recent years, especially last two years. ii) Marmara University and Dumlupınar University made significant contributions in ranking of universities supporting to prepare theses and dissertations. iii) None of the names gained master degree in the field of business ethics was found in the names prepared doctoral dissertation. iv) While a few theses were produced via method named ‘theoretic work’, the rest of the thesis was conducted by using “research methodology” with quantitative techniques. v) Service industry was generally preferred as a sample to gather data. vi) Studies mainly discussed what business ethics meant and accordingly focus on the topics of social responsibility and organizational citizenship included by business ethics; however there was less discussion of relationships between business ethics and other disciplines of management. Finally, Suggestions for future research are proposed by interpreting these findings.

Keywords : Business Ethics, Ethic Codes, Bibliyometric, Theses.

JEL Classification Codes : M14.

Özet

Bu çalışma, Türkiye’de iş etiği alanındaki akademik çalışmaların nasıl bir örüntü içerisinde olduğunu araştırmaktadır. Bu kapsamda, ülkemizde hazırlanan yüksek lisans ve doktora tezleri bibliyometrik analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. Elde edilen veriler ışığında, i) tezlerin yıllar itibarıyla dağılımlarının özellikle son iki yıldır düşüşe geçtiği, ii) tezlerinin hazırlandığı üniversitelere göre dağılımında Marmara Üniversitesi ve Dumlupınar Üniversitesinin önemli katkılar sunduğu, iii) iş etiği konusunda yüksek lisans hazırlayan isimlerin hiç birinin doktora tezi hazırlamadıkları, iv) tezlerin çok azının “teorik çalışma” olarak hazırlandığı, büyük bir çoğunluğunun “araştırma” olarak sonuçlandırılmış olup kantitatif yöntemler kullanıldığı, v) tezlerin veri toplama alanları olarak hizmet sektörünü tercih ettiği ve vi) tezlerin daha çok iş etiğinin ne olduğunu açıklamaya çalışan çalışmalar olduğu ve iş etiği kapsamında ele alınan sosyal sorumluluk ve örgütsel vatandaşlık konularına odaklandığı, ancak iş etiği ve yönetimin diğer anabilim dalları ile olan ilişkisinin çok az tartışıldığı tespit edilmiştir. Nihayetinde, iş etiğinin örüntüsü yorumlanarak gelecek çalışmalarda neler yapılabileceği tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler : İş Etiği, İş Ahlakı, Bibliyometrik, Tez.

1. Giriş

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de iş etiği konusunda hazırlanan yüksek lisans ve doktora tezlerinden hareketle iş etiği alanının nasıl bir örüntü içerisinde geliştiğini tartışmaktır. İş dünyasındaki her yükseliş veya düşüşün ardından etiksel konulara ilişkin sorular sürekli olarak gündeme gelmektedir. Bu sorulardan kaynaklanan araştırma ihtiyacı akademiler tarafından her ne kadar karşılanmaya çalışılsa da değişen dünyada buna ayak uydurmak çok kolay olmamaktadır. İş etiği alanındaki gelişim trendlerinin araştırılması bu açıdan önem arz etmektedir. İş etiği alanındaki araştırmalar incelendiğinde uluslararası literatürde önemli bir ilerlemenin var olduğu görülmektedir. Bu alandaki çalışmalar, iki farklı alanda yoğunlaşmaktadır. Birincisi, genel olarak iş etiğinin gelişimini inceleyen çalışmalar; ikincisi ise, iş etiğinin diğer alanlar ile olan ilişkisini inceleyen çalışmalardır.

Genel olarak iş etiğinin gelişimini inceleyen en kapsamlı çalışmalardan birisi Chan ve arkadaşları (2010) tarafından iş etiği literatürünü yönlendiren 10 dergide (*Business and Society*, *Business Ethics: European Review*, *Business Ethics Quarterly*, *Business and Society Review*, *Ethics and Information Technology*, *Ethical Theory and Moral Practice*, *International Journal of Value Based Management*, *Journal of Business Ethics*, *Journal of Markets and Morality*, and *Teaching Business Ethics*) yapılan çalışmadır. Bu çalışmada 1999–2008 yılları arasında yayınlanan makaleleri katkı sağlayan akademisyenler ve kurumlar bağlamında değerlendirmişlerdir. Bu çalışmada 4200 adet makalede yapılan incelemede Kuzey Amerikalı akademisyenlerinin %55,9, Avrupalı akademisyenlerinin %25,3 ve Asya-Pasifik akademisyenlerinin %8 katkısı olduğu tespit edilmiştir. Ülke bazında 67 farklı ülkeden katkı sağlanırken bu ülkelerden Amerika Birleşik Devletleri’nden 567, İngiltere’den 109, İspanyadan 45, Kanada’dan 41, Almanya’dan 35, Avustralya’dan 31, Tayvan’dan 23, Hollanda’dan 16, Türkiye’den 14 farklı kurumdan katkı sağlanmıştır. İlk 100 kurumun %22’si dinsel odaklı kurumlardır. Bunlar Orthodox Protestans, the Church of Jesus Christ of Latter-day Saints, Baptist, Jewish ve Roman Catholic kurumlarıdır. İlk on arasındaki 6 kurum Roman Catholic üniversiteleri olduğu tespit edilmiştir. Buna göre iş etiği araştırmaları önemli derecede değer sistemi veya dini inançlar temelinde kurumların misyonları tarafından yönlendirilmektedir. Akademisyenler bazında yapılan değerlendirmede de Amerika Birleşik Devletleri’ndeki kurumlardan 5 profesörün (Herman Tavani, Daryl Koehn, Antonio Argandona, Geoff Moore, and Thomas Hemphill) önemli bir katkısı olduğu belirtilmektedir.

İş etiğinin gelişimini inceleyen diğer kapsamlı çalışma, Ma (2009) tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada iş etiğinin 1997–2006 yılları arasındaki gelişimini değerlendirmek amacıyla SSCI (Social Sciences Citation Index) indeksinde yayımlanan dergilerdeki makalelerin başlığında ve anahtar kelimelerinde “iş etiği, kurumsal etik, sosyal sorumluluk, sosyal performans, örgüt vatandaşlığı, sosyal cevapverebilirlik”

kelimeleri taranarak elde edilen 643 makale atf analizi ile incelenmiştir. Buna makalelerde toplam 21.952 kaynakça kullanılmış olup dergi bazında en fazla atf alan dergiler şu şekilde sıralanmıştır: Journal of Business Ethics (3013 atf), Academy of Management Review (548 atf), Academy of Management Journal (289 atf), Business Ethics Quarterly (253 atf), Journal of Marketing (231 atf), Strategic Management Journal (167 atf), California Management Review (162 atf), Business and Society (160 atf), Harvard Business Review (140 atf). 1997-2001 yılları arasında en çok atf alan yazarlar ve çalışmaları sırayla; Friedman (1970) “The social responsibility of business is to increase its profits”, Ferrell ve Gresham (1985) “A contingency framework for understanding ethical decision making in marketing”, De George (1987) “The status of business ethics: Past and future”, ve Freeman (1984) “Strategic management: A stakeholder approach” olduğu tespit edilmiştir. 2002–2006 yıllarını kapsayan dönemdeki yayınların sıralaması şu şekilde belirlenmiştir: Carroll (1979) “A three-dimensional conceptual model of corporate performance”, McWilliams ve Siegel (2001) “Corporate social responsibility: A theory of the firm perspective”, Freeman (1984) “Strategic management: A stakeholder approach”, ve Wood (1991) “Corporate social performance revisited”. Bu sonuçları Ma (2009) Khun (1962) un paradigmal yaklaşımlarına göre değerlendirdiğinde ilk beş yıl ile ikinci 5 yıl arasında önemli paradigmal değişimlerin olduğunu belirtmektedir. İlk 5 yılda daha çok etiksel karar verme teorisi ve iş etiğini anlamaya yönelik teorik çerçeve tartışılırken ikinci 5 yılda kurumsal sosyal sorumluluk ve işletme performansı konularına uygulama bağlamında değinilmektedir.

Benzer şekilde Tseng ve arakadaşları (2010), SSCI ve SCI indekslerinde taranan üç derginin (Ethics, Ethics & Behavior, Journal of Business Ethics) 1997-2006 yıllarında yayınlanan makaleleri inceleyerek önemli katkılar sunmuşlardır. Bu tarama sonucunda 3059 makale ve 85.000 atf elde edilmiştir. Buna göre en çok atf alan dergilerin sıralaması şöyledir: Academy of Management Review (614), Journal of Business Ethics (507), Journal of Marketing (173), Journal of Applied Psychology (156), Journal of Macromarketing (130). Bu çalışma ile iş etiği alanında üç önemli faktörün söz konusu olduğu vurgulanmaktadır: i) Etik ve etik olmayan karar verme, ii) kurumsal yönetim ve firma performansı, iii) etiksel prensipler ve davranış kodları.

Yukarıda değinilen çalışmaların yanında iş etiği ve stratejik yönetim alanlarının birlikteliğini araştıran çalışmaların gelişimi Robertson (2008), Gieger (2010) ve Lemke ve Driscoll (2009) tarafından ele alınırken, ayrıca muhasebeye odaklanan iş etiği çalışmalarının gelişimi de Uysal (2010) tarafından incelenmiştir.

Ülkemizde ise, iş etiği gelişimini değerlendiren bu kadar ayrıntılı çalışmalar hala bulunmamaktadır. Elde edilen birkaç çalışma iş etiği konusunda çok genel görünümler sunmaktadırlar. Örneğin Özdemir (2009) ülkemizde yapılan iş etiği çalışmalarını 7 başlık altında (ahlâk/etik ile ilgili genel literatür, iş ahlâkı/iş etiği ile ilgili literatür -a) İşletmecilik ahlâkı literatürü, b) Meslek ahlâkı literatürü, c) Çalışma ahlâkı

literatürü-, sosyal sorumluluk ile ilgili literatür, çevre ve iş ahlâkı ile ilgili literatür, kamu yönetimi ve iş ahlâkı ile ilgili literatür, dini değerler ve iş ahlâkı ile ilgili literatür, Ahi-Lonca teşkilatları ve iş ahlâkı ile ilgili literatür) sınıflandırılarak değerlendirilmiştir. Bu çalışmada iş etiği alanında kitap, tercüme kitap, dergi ve raporlara ilişkin bilgiler sunulmuştur. Eğri ve Sunar (2010) tarafından yapılan çalışmada da kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları bağlamında 11 kişiyle yarı yapılandırılmış mülakat sonucunda ülkemizdeki iş etiği literatürünün gelişimi değerlendirilmiştir. Daha özelde Köseoğlu ve arkadaşları (2012) tarafından ülkemizdeki stratejik yönetim literatüründe iş etiğinin gelişimi incelenmiştir.

Yukarıdaki veriler ışığında ülkemizde iş etiği çalışmalarının nasıl bir örüntü içerisinde olduğunu tartışan çalışmalara önemli derecede gereksinim vardır. Bu amaçla gerçekleştirilen bu çalışmada ülkemizde iş etiği odaklı yapılan yüksek lisans ve doktora tezleri örneklem olarak kabul edilmiş olup şu sorular cevaplandırılmaya çalışılmıştır: i) İş etiğine odaklanan tezlerin yıllara ve üniversitelere göre sayısal dağılımı nedir? ii) Tezlerin iş etiğinin ana ve alt konularına göre yıllar ve üniversiteler bağlamında dağılımı nedir? iii) Tezlere kimler, kaç kez danışmanlık yapmış ve bu kişilerin unvanlarına göre dağılımı nedir? iv) Doktora tezi hazırlayanların kaç tanesi yüksek lisans tezinde de iş etiği konusunu çalışmıştır? v) Tezler hangi dilde yazılmıştır? vi) Yapılan tezlerin yayın türü (araştırma, teori), kullanılan yöntem (kalitatif, kantitatif), metodoloji prosedürü (anket, görüşme, örnek olay, gözlem, ikincil veri) ve örneklem bakımından dağılımı nasıldır?

Araştırmanın bundan sonraki kısmı şöyle organize edilmiştir. İlk olarak araştırmanın tasarımı verilmiştir. Tezlerin değerlendirilmesi neticesinde elde edilen bulgular tablolar halinde sunulmuş ve kısaca yorumlanmıştır. Son olarak elde edilen bilgiler daha önce yapılan çalışmalarla karşılaştırılarak iş etiğinin görünümü hakkında değerlendirmeler yapılmış ve gelecek çalışmalara yönelik öneriler ayrıntılı bir şekilde tartışılmıştır.

2. Araştırmanın Tasarımı

2.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Ülkemizde, iş etiği odaklı tezlerin nasıl bir örüntü (pattern) içerisinde ilerlediğini tartışmak amacıyla yapılan bu çalışma ile şu konularda “iş etiğine odaklanan tezlerin yıllara ve üniversitelere göre sayısal dağılımı, tezlerin iş etiğinin ana ve alt konularına göre yıllar ve üniversiteler bağlamında dağılımı, tezlere kimler, kaç kez danışmanlık yaptığı ve bu kişilerin unvanlarına göre dağılımı, doktora tezi hazırlayanların yüksek lisans tezinde de iş etiği konusunu ele alıp almadıkları, tezlerin hangi dilde yazıldığı ve tezlerin yayın türü (araştırma, teori), kullanılan yöntem (kalitatif, kantitatif),

metodoloji prosedürü (anket, görüşme, örnek olay, gözlem, ikincil veri) ve örneklem bakımından dağılımı ele alınarak literatüre önemli katkılar sunulacaktır. Bu çalışma, ülkemizde iş etiğinin gelişimini bibliyometrik analizle ortaya çıkaran ilk çalışma olup gelecekte bu konuda neler yapılabileceği konusunda önemli yönlendirmeler yapmaktadır.

Bibliyometrik analiz, bir alanda yazılmış kitap ve makalelerin bazı özelliklerini tespit edebilmek amacıyla matematiksel ve istatistikî yöntemlerin kullanılması olarak tanımlanmakta (Pritchard, 1969) olup tanımlayıcı nitelikte olabileceği gibi değerlendirici nitelikte de olabilir (McBurney ve Novak, 2002). Barca ve Hızıroğlu (2009) nun belirttiği gibi “Bibliyometrik yöntemde, özellikle akademik bir alanda yapılmış çalışmaların belirli özellikleri analiz edilerek (örneğin; yıllar itibariyle yayımlanan bilimsel eser sayısı, hangi konuların daha çok çalışıldığı, hangi üniversitelerin alana daha çok katkı yaptığı, eserlerin yazar sayısı, kullanılan anahtar kelimeler, atıflar, ortak atıflar, vs.) bilimsel iletişime ilişkin çeşitli bulgular elde edilmektedir”.

2.2. Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi

Araştırmanın amacına ulaşabilmesi için YÖK Ulusal Tez Merkezi'nin veri tabanı kullanılmıştır. İş etiğine odaklanan tezleri tespit etmek amacıyla Ma (2009) tarafından iş etiğinin gelişimini değerlendirmek amacıyla SSCI (Social Sciences Citation Index) indeksinde yer alan dergilerde yayımlanan makalelerin başlığında ve anahtar kelimelerinde yaptığı taramada kullanılan “iş etiği, kurumsal etik, sosyal sorumluluk, sosyal performans, örgüt vatandaşlığı, sosyal cevap verebilirlik” kelimelerden yararlanılmıştır. Bu kelimeler hem İngilizce hem de Türkçe olarak tezlerin başlığında, anahtar kelimesinde ve özetinde taranmıştır. Bu taramalar sonucunda 157 tez elde edilmiş olup bunların incelenmesinden sonra 113 tezin uygun olduğu iki araştırmacı tarafından tespit edilmiştir. Bunların değerlendirilmesi ile elde edilen bulgular aşağıda ayrıntılı olarak verilmiştir.

3. Bulgular ve Değerlendirme

Bu bölümde tezlerin bibliyometrik özelliklerini değerlendirmek amacıyla iki ana başlık oluşturulmuştur: i) tezlerin zaman, kurum ve danışman niteliklerinin değerlendirilmesi ii) tezlerde iş etiğinin çalışma şeklinin değerlendirilmesi.

3.1. Tezlerin Zaman, Kurum ve Danışman Niteliklerine Göre Değerlendirilmesi

Ülkemizde iş etiği alanında hazırlanan tezlerin yıllar itibariyle dağılımları aşağıda verilmiştir (Tablo 1). Buna göre 2006 yılından 2010 (dâhil) yılına kadar iş etiği

alanında yüksek lisans ve doktora tezlerinde önemli bir artışın olduğu görülmektedir. Ancak 2010 yılında 19 yüksek lisans teziyle en üst noktaya ulaşmasına rağmen 2011 ve 2012 yıllarında yaklaşık 1/3 oranında düşmesi de önümüzdeki yıllar için bu alanın ilerlemesi konusunda soru işaretlerini beraberinde getirmektedir. Aynı durum doktora tezleri içinde geçerlidir.

Tablo 1
Tezlerin Yıllar İtibariyle Dağılımı

Yıllar	Tezler		Toplam
	Yüksek Lisans	Doktora	Tez Sayısı
2000	1	0	1
2002	1	1	2
2003	1	0	1
2004	1	0	1
2005	3	1	4
2006	11	0	11
2007	13	2	15
2008	11	6	17
2009	16	6	22
2010	19	4	23
2011	8	2	10
2012	5	1	6
Toplam	90	23	113

İkinci olarak; en az iki Yüksek Lisans veya Doktora tezlerinin hazırlandığı üniversitelere göre dağılım gösterilmiştir (Tablo 2). Bu tabloya göre Marmara Üniversitesi ve Dumlupınar Üniversitesi’nin önemli katkılar sunduğu görülmektedir. Bu üniversiteleri sırasıyla Selçuk Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi ve Yıldız Teknik Üniversitesi’nin takip ettiği görülmektedir. Diğer taraftan yapılan farklı bir analiz sonucu bu tezlerin 1 tanesi Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü tarafından yüksek lisans tezi olarak yürütülmesine karşılık diğer tezlerin tamamı Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından yürütülmüştür.

Tablo: 2
Tezlerin Hazırlandığı Üniversiteye Göre Dağılımı

Üniversite	Tezler		Toplam Tez Sayısı
	Yüksek Lisans	Doktora	
Afyon Kocatepe Üniversitesi	1	1	2
Anadolu Üniversitesi	1	3	4
Ankara Üniversitesi	2	1	3
Balıkesir Üniversitesi	2	0	2
Celal Bayar Üniversitesi	2	0	2
Cumhuriyet Üniversitesi	2	0	2
Dokuz Eylül Üniversitesi	4	1	5
Dumlupınar Üniversitesi	9	2	11
Ege Üniversitesi	2	0	2
Erciyes Üniversitesi	1	1	2
Fatih Üniversitesi	2	0	2
Gazi Üniversitesi	2	0	2
Gebze Yüksek Teknoloji	0	2	2
Hacettepe Üniversitesi	1	3	4
İstanbul Üniversitesi	5	1	6
Kocaeli Üniversitesi	4	0	4
Marmara Üniversitesi	13	4	17
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	5	0	5
Sakarya Üniversitesi	2	0	2
Selçuk Üniversitesi	4	3	7
Uludağ Üniversitesi	3	0	3
Yıldız Teknik Üniversitesi	5	0	5
Toplam	68	17	85

Üçüncü olarak; iki adet ve üzeri Yüksek Lisans veya Doktora tezlerinin danışmanlarına göre dağılımı gösterilmiştir (Tablo 3). En çok yüksek lisans tezine Kazım Develioğlu ve Pınar Acar danışmanlık yaparken, bu öğretim üyelerinin doktora tezine danışmanlık yapmadığı tespit edilmiştir. Hem yüksek lisans hem de doktora tezine danışmanlık eden öğretim üyeleri Kemal Demirci ve Tahir Akgemci'dir. Bu analiz sonucunda 100 farklı öğretim üyesinin iş etiği alanında hazırlanan tezlere danışmanlık yaptığı görülmüştür. Tablo 3'deki 10 akademisyen dışında kalan 21 akademisyen sadece 1 doktora tezine danışmanlık yaparken geri kalan 69 akademisyen sadece 1 yüksek lisans tezine danışmanlık yapmıştır.

Tablo: 3
Tezlerin Danışmanlara Göre Dağılımı

Danışmanlar	Tezler		Toplam Tez Sayısı
	Yüksek Lisans	Doktora	
Gönen Dünder	2	0	2
Halil Zaim	2	0	2
Hayrettin Özler	2	0	2
Kazım Develioğlu	3	0	3
Kemal Demirci	2	1	3
Mehmet Emin Okur	2	0	2
Pınar Acar	3	0	3
Şule Çerik	2	0	2
Tahir Akgemci	1	1	2
Turhan Erkmen	2	0	2
Toplam	21	2	23

Alana katkı sağlayan danışmanların unvanlarına göre dağılımı aşağıda verilmiştir (Tablo 4). Buna göre tezlerin %50’sine yakınına profesörler danışmanlık yapmaktadır. Doktora tezlerinin önemli çoğunluğu da profesörlerin danışmanlığında gerçekleşmiştir.

Tablo: 4
Tez Danışmanlarının Unvanlarına Göre Dağılımı

Danışman Unvanları	Tezler		Toplam Tez Sayısı
	Yüksek Lisans	Doktora	
Yrd. Doç. Dr	38	3	41
Doç. Dr.	23	6	29
Prof. Dr.	29	14	43
Toplam	90	23	113

İş etiği alanında doktora tezi hazırlayanların yüksek lisans tezini de iş etiğine odaklı olup olmadığının araştırılmasında; hiçbir yüksek lisans mezununun doktora tezi hazırlamadığı tespit edilmiştir.

Bu bölümde son olarak tezlerin hangi dilde yazıldığı değerlendirilmiştir. İngilizce veya Türkçe olarak yazılan tezlerin dağılımı aşağıda verilmiştir (Tablo 5). Analize tabi tutulan tezlerden 11 Yüksek lisans tezi ve 3 doktora tezi İngilizce yazılırken 79 yüksek lisans tezi ve 20 doktora tezi Türkçe yazılmıştır.

Tablo: 5
Tez Yazım Diline (Türkçe, İngilizce) Göre Dağılımı

Tezin Dili	Tezler		Toplam Tez Sayısı
	Yüksek Lisans	Doktora	
Türkçe	79	20	99
İngilizce	11	3	14
Toplam	90	23	113

3.2. Tezlerin İş Etiğine Odaklanışına (Çalışma Şekline) Göre Değerlendirilmesi

Yapılan analizler sonucunda 8 yüksek lisans tezinin “teorik çalışma” olarak hazırlandığı tespit edilmiştir. Geri kalan tezlerin tamamının “araştırma” olarak sonuçlandırıldığı görülmüştür. Yapılan tezlerin kullandığı araştırma tekniğine göre değerlendiren tablo aşağıda verilmiştir (Tablo 6). Buna göre çalışmaların çoğunda kantitatif yöntemler kullanıldığı görülmüştür.

Tablo: 6
Tezlerin Araştırma Yöntemlerine Göre Dağılımı

Araştırma Yöntemi	Tezler		Toplam Tez Sayısı
	Yüksek Lisans	Doktora	
Kantitatif	70	21	91
Kalitatif	20	1	21
Hibrid	0	1	1
Toplam	90	23	113

Tezlerde kullanılan araştırma metodoloji prosedürünün dağılımı aşağıda verilmiştir (Tablo 7). Çalışmaların çoğunluk olarak anket uygulanarak yapıldığı görülmektedir. Bununla birlikte örnek olay ve gözlem yöntemlerinin çok düşük oranda kullanıldığı tespit edilmiştir.

Tablo: 7
Tezlerin Araştırma Metodolojisi Prosedürüne Göre Dağılımı

Araştırma Metodolojisi Prosedürü	Tezler		Toplam Tez Sayısı
	Yüksek Lisans	Doktora	
Anket	67	20	87
Görüşme	6	1	7
Örnek Olay	3	1	4
Gözlem	1	0	1
İkincil Veriler	13	1	14
Toplam	90	23	113

Araştırma metodolojisinde birincil veriden yararlanan tezlerin veri toplama alanları olarak sektörel ayırım sorgulaması gerçekleştirilmiştir (Tablo 8). Sektörel odaklanma bağlamında yapılan analizde, tezlerin çalışma alanı olarak özellikle hizmet sektöründe olduğu görülmüştür. İş etiği çalışmasının hizmet sektöründe genelde bankacılık hizmetlerinde uygulandığı tespit edilmiştir. Hizmet sektöründe ayrıca, eğitim hizmetleri, kamu kurumları, turizm ve genel ticaret faaliyetleri alanlarında veri elde edilerek analizler gerçekleştirilmiştir. Hizmet sektörü dışında, genel imalat faaliyetleri ve diğer spesifik imalat alanlarında çalışmalar yürütülmüştür. Alan araştırmalarının yaklaşık %25’i sektör ayırımı gözetilmeden (Tablo 8’de Genel olarak belirtilen sektör) çeşitli alanlarda faaliyet gösteren firma çalışanlarına uygulandığı görülmektedir. Sektör ayırımına bakıldığında, nihai müşteri ile doğrudan etkileşim içerisinde olan müşteri hizmetlerinin önem arzettiği hizmet sunum sektörleri ve özellikle finans alanında iş etiğinin önem kazandığı anlaşılmaktadır.

Tablo: 8
Tezlerde Kullanılan Örneklemelerin Sektörlere Göre Dağılımı

Sektör	Tezler		Toplam Tez Sayısı
	Yüksek Lisans	Doktora	
Bankacılık	11	3	14
Bilişim ve Elektronik	2	1	3
Denizcilik	1	0	1
Eğitim Hizmetleri	2	0	2
Enerji	2	1	3
Gıda	4	1	5
İlaç ve Eczacılık	2	2	4
İmalat	9	4	13
İnşaat	1	0	1
Kamu Kurumları	5	2	7
Lojistik	2	0	2
Medya	1	0	1
Perakende ve Diğer Ticaret Faaliyetleri	5	1	6
Sağlık Hizmetleri	4	1	5
Turizm	4	2	6
Yükseköğrenim	4	0	4
Genel (Sektör ayırımı olmadan)	21	5	26
Toplam	80	23	103

Tezlerde kullanılan örneklemelerin katılımcılarının yönetim düzeyine göre dağılım analizi aşağıda verilmiştir (Tablo 9). Buna göre tezlerde seçilen örneklem genel olarak yönetim düzeyinin belirli bir alanda odaklaşmadığı görülmektedir. Yönetim ve yönetim kademelerinde olmayan tüm çalışanları kapsayan örneklem seçimi tezlerde hâkim durumdadır.

Tablo: 9
Seçilen Örneklerin Katılımcılarının Yönetim Düzeylerine Göre Dağılımı

Yönetim Düzeyi	Tezler		Toplam Tez Sayısı
	Yüksek Lisans	Doktora	
Üst Düzey	3	1	4
Orta Düzey	3	0	3
Yönetici	8	4	12
Karışık	61	16	77
Toplam	75	21	96

Tezlerin odaklandığı iş etiği ana ve alt konularının dağılımı belirlenmiştir (Tablo 10). Bu analize göre iş etiğine odaklı çalışmaların daha çok iş etiğinin ne olduğunu açıklamaya çalışan çalışmalar olduğu ve iş etiği kapsamında ele alınan sosyal sorumluluk ve örgütsel vatandaşlık konularına odaklandığı görülmektedir.

Tablo: 10
Tezlerde Odaklanılan İş Etiği Konularına Göre Dağılım

Konular	Tezler		Toplam Tez Sayısı
	Yüksek Lisans	Doktora	
İş etiği, iş ahlakı, etik dışı davranış, etiksel iklim	20	2	22
Kültür- iş etiği	4	0	4
Strateji- iş etiği	0	1	1
Liderlik- iş etiği	1	0	1
Tedarik Zinciri-Etik	0	1	1
Motivasyon, iş tatmini- iş etiği	2	0	2
İnsan Kaynakları- iş etiği	4	1	5
Sosyal sorumluluk	31	7	38
Neoliberalizm-iş etiği	1	0	1
Kurumsal yönetim	1	0	1
Değişim- iş etik	1	0	1
Halkla ilişkiler- iş etiği	1	0	1
Pazarlama- iş etiği	1	2	3
Örgütsel vatandaşlık	22	8	30
Çevre ve etik	1	1	2
Toplam	90	23	113

4. Sonuç

Bu çalışma, Türkiye’de iş etiğine odaklı yapılan akademik çalışmaların nasıl bir örüntü içerisinde olduğunu araştırmaktadır. Bu amaçla ülkemizde iş etiği alanında hazırlanan yüksek lisans ve doktora tezleri bibliyometrik analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. Bu analizler sonucunda elde edilen bulgular değerlendirilip çeşitli tespitler yapılmıştır.

Birincisi, tezlerin yıllar itibarıyla dağılımlarının özellikle son iki yıldır düşüşe geçtiği tespit edilmiştir. Bunun sebebi olarak özellikle uluslararası alanda gerçekleşen etik kaynaklı krizlerin (örneğin 2008 krizi) olmasına karşılık son yıllarda ülkemizde etik konulardan kaynaklanan sarsıcı krizlerin olmaması gösterilebilir. Bu nedenle birçok araştırmacının bu alanda önemli araştırma sahalarının olmaması nedeniyle literatüre katkı sağlanamayacağını düşündüğü iddia edilebilir. Ancak etik konusu sadece krizlerle gündeme gelebilecek bir konu olmayıp iş hayatının günlük faaliyetlerinin her adımında kendini hissettirmektedir. Dolayısıyla bu alanda her zaman araştırma sahası bulmak mümkün olacaktır.

İkincisi, tezlerin hazırlandığı üniversitelere göre dağılımında Marmara Üniversitesi ve Dumlupınar Üniversitesi’nin önemli katkılar sunduğu görülmektedir. Bununla birlikte tezlerin sadece bir tanesinin Fen Bilimleri Enstitüsü tarafından yürütüldüğü tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre iş etiği konusunda üniversiteler arasında bir kümelenmenin olmadığı söylenebilir. Bu iş etiği konusundaki yaklaşımların kurumlarca benimsenip derinlemesine araştırmaların yapılmasını engellemektedir. Ayrıca yeni paradigmal katkılarında önü kesilmiş olmaktadır.

Üçüncüsü, 113 tezi 100 farklı öğretim üyesinin yönettiği (ya da danışmanlık yaptığı) tespit edilmiştir. Bu alanda önemli bir bilim cemaatinin varlığından bahsedilebilir ancak bu bilim cemaatinde süreklilik ve derinlik olmadığı iddia edilebilir. Bu alanda yapılan tezlerin özellikle birkaç danışman tarafından yürütülmemesi bu alanın ilerlemesindeki en önemli engellerden biri olabileceği söylenebilir. Bu bulgularla birlikte alana katkı sağlayan danışmanların ağırlıklı olarak profesör ve yardımcı doçent unvanlı olduğu görülmektedir. Ancak doçent unvanlı akademisyenlerin bu kadar istekli olamadığı ve bununla alanın sürekli olarak tez üretmemesine neden olabileceği söylenebilir.

İş etiği konusunda yüksek lisans hazırlayan isimlerin hiç birinin doktora tezi hazırlayanların isimler içerisinde olmadığı tespit edilmiştir. Buda alanda önemli bir derinliğin oluşmadığını gösteren diğer kanıtlardan birisidir. Tezlerin genelde Türkçe dilinde yazıldığı tespit edilmiştir. Ülkemizde İngilizce dilinde eğitim veren üniversiteler genel olarak araştırma üniversitesi olma ve uluslararasılaşma misyonunu

taşımaktadır. İngilizce tez sayısının çok az olması, iş etiği alanında ulusal ve özellikle uluslararası düzeyde etki oluşturacak seviyede olmadığını gösterdiği söylenebilir. Buradan hareketle uluslararası alana da katkı sağlamak için yabancı dilde tez yazımının teşvik edilmesi gerekmektedir.

Tezlerin iş etiği alanına odaklanışına dair çeşitli tespitler yapılmıştır. Önemli bir bulgu, tezlerin çok azı “teorik çalışma” olarak hazırlanmış olmasıdır. Analize tabi tutulan tezlerin tamamına yakını “araştırma” olarak sonuçlandırılmış olup kantitatif yöntemler kullanıldığı görülmüştür. İkincisi, tezlerin çoğunluk olarak anket uygulanarak yapıldığı görülmüş ve örnek olay ve gözlem yöntemlerinin çok düşük oranda kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu alanın yeni üretimler yapabilmesi için teorik çalışmaların ve anket uygulaması dışındaki tekniklerin kullanılması teşvik edilerek alandaki bilgi üretme yollarındaki çeşitliliğinin sağlanması gereklidir. Odaklanma ile ilgili olarak örneklem seçiminde sektörel dağılımda hizmet sektörünün hâkim olarak seçildiği görülmüştür. Özellikle bankacılık gibi müşteri ile doğrudan etkileşimde olan hizmet faaliyetlerinin iş etiği alanında en çok çalışılan sektör olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, örneklemelerin katılımcı profilleri ile ilgili olarak bir odaklanma mevcut değildir. Yönetim düzeyinin belirli bir alanda odaklanmadan öte genelde işletmelerinin her kademesinde çalışanların karma bir şekilde yer aldığı örneklem profili olduğu belirlenmiştir.

Son olarak, tezlerin daha çok iş etiğinin ne olduğunu açıklamaya çalışan çalışmalar olduğu ve iş etiği kapsamında ele alınan sosyal sorumluluk ve örgütsel vatandaşlık konularına odaklandığı görülmektedir. Ancak iş etiği ve yönetimin diğer anabilim dalları (insan kaynakları yönetimi, örgüt teorisi, örgütsel davranış, stratejik yönetim) ile olan ilişkisi çok az tartışılmaktadır. Elde edilen bulgular ışığında alanın bilim cemaatine sahip olmasına karşılık derinlik oluşturmadığı ve paradigmal tartışmalardan ziyade uygulamaya yönelik bilgi birikimi veya tekrarı sağladığı iddia edilebilir. Bununla birlikte alandaki en önemli eksikliklerden birisinin önder niteliğinde sayılabilecek kurumların olmaması ve bununla birlikte danışmanlarında bu alanda çok istekli olmaması söylenebilir.

Bu sonuçlar yapılan iş etiği odaklı tezlerinden hareketle yapıldığı için iş etiğinin örüntüsüne yönelik elde edilen tespitlerin ve yorumların genellenmesinde birkaç kısıt bulunmaktadır. Bunlardan ilki bu çalışma 2000 yılından sonraki yapılan tezleri değerlendirmiştir. Bundan önceki çalışmalarından dikkate alınarak yeni çalışmaların yapılması bu alana önemli katkılar sağlayacaktır. İkincisi çalışmada sadece tezler ele alınmıştır. Bununla birlikte gelecekte makalelerin, bildirilerin ve kitaplarında değerlendirildiği çalışmalara ihtiyaç vardır. Üçüncüsü bu çalışmada atf analizi yapılmamıştır. Dolayısıyla alandaki ilerlemelerin derinliğini değerlendirebilmek için bu alanda tezlere, makalelere ve bildirilere atf analizi yapan çalışmalara ihtiyaç vardır.

Kaynakça

- Barca, M., M. Hızıroğlu (2009), “2000’li Yıllarda Türkiye’de Stratejik Yönetim Alanının Entelektüel Yapısı”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 4(1): 113-148.
- Chan, K.C., H. Fung ve J. Yanu (2010), Business Ethics Research: A Global Perspective, *Journal of Business Ethics*, 95: 3 9–53.
- Duman, Ş.A. vd. (2005), “Türkiye’de Stratejik Yönetim Alanının Kapsamını Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma”, *Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 5(1): 57–72.
- Eğri T. ve L. Sunar (2010), “Türkiye’de İş Ahlakı Çalışmaları: Mevcut Durum ve Yönelimler”, *İş Ahlakı Dergisi*, 3(5): 41–67.
- Geiger, S.W. (2010), “Ethics Content In Strategic Management Textbooks: A Longitudinal Examination”, *American Journal of Business Education*, 3(10): 39–44.
- Köseoğlu, M.A. vd. (2012), “Stratejik Yönetim Literatüründe İş Etiğinin Sınırları Nasıl Çiziliyor? Türkiye’deki Akademik Çalışmalar Üzerine Bir Araştırma”, *20. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi*, Dokuz Eylül Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İzmir.
- Lemke, R.M. ve C. Driscoll (2009), “Assessing the Integration of Ethics Content in Strategic Management Textbooks: An Exploratory Analysis”, *Journal of Strategic Management Education*, 5(1): 5–32.
- Ma, Z. (2009), “The Status of Contemporary Business Ethics Research: Present and Future”, *Journal Of Business Ethics*, 90, 255–265.
- McBurney, M.K. ve P.L. Novak (2002), “What is Bibliometrics and Why Should You Care?”, *Proceedings of the Professional Communication Conference*, 108–114.
- Özdemir, S. (2009), “Günümüz Türkiye’sinde Akademik İş Ahlakı Çalışmalarına Genel Bakış”, *İşletmelerde İş Etiği*, içinde: Orman, S. ve Z. Parlak (Eds.), İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No: 2009–23, İstanbul, 301–336.
- Pritchard, A. (1969), “Statistical Bibliography or Bibliometrics?”, *Journal of Documentation*, 25: 348–349.
- Robertson, C.J. (2008), “An Analysis of 10 years of Business Ethics Research in Strategic Management Journal: 1996–2005”, *Journal of Business Ethics*, 80: 745–753.
- Robertson, C. J. ve W.F. Crittenden (2003), “Mapping Moral Philosophies: Strategic Implications For Multinational Firms”, *Strategic Management Journal*, 24: 385–392.
- Talukdar, D. (2011), “Patterns of Research Productivity in the Business Ethics Literature: Insights from Analyses of Bibliometric Distributions”, *Journal of Business Ethics*, 98: 137–151.
- Tseng, H. vd. (2010), “Modern Business Ethics Research: Concepts, Theories, and Relationships”, *Journal of Business Ethics*, 91: 587–597.
- Uysal, Ö.Ö. (2010), “Business Ethics Research with an Accounting Focus: A Bibliometric Analysis from 1988 to 2007”, *Journal of Business Ethics*, 93: 137–160.